3. Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. – Т. III : Муза–Сят / М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд. – М. : Прогресс, 1987. – 832 с.
4. Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. – Т. IV : Т– Ящур / М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд. – М. : Прогресс, 1987. – 864 с.
5. Словарь русского языка : в 4 т. / Под ред. А. П. Евгеньевой. – 3-е изд. – Т. 1 : А–Й. – М. : Русский язык, 1985. – 696 с.
6. Словарь русского языка : в 4 т. / Под ред. А. П. Евгеньевой. – 3-е изд. – Т. IV : С–Я. – М. : Русский язык, 1988. – 800 с.
7. Очерки русской культуры XVIII века. Часть первая / Под ред. Б. А. Рыбакова. – М. : Изд-во Московск. ун-та, 1985. – 384 с.
8. Лихачев, Д. С. Поэзия садов : К семантике садово-парковых стилей. Сад как текст / Д. С. Лихачев. – СПб. : Наука, 1991. – 356 с.
9. Осипова, Ю. В. Архетипы дома и семьи в повести А. С. Пушкина «Капитанская дочка». 2024 – год семьи в России / Ю. В. Осипова // Проблемы современной науки и образования. – 2024. – №3. – С. 22–29.

Abstract. This study analyzes the linguistic devices in the «Court» chapter of Pushkin's "The Captain's Daughter" that shape the image of Catherine II. The findings show that vocabulary – specifically toponyms, coloronyms, and other thematic groups – is central to portraying her dual identity as both a sovereign and a private individual.
Keywords: linguistic means, the image of Catherine II, A.S. Pushkin, "The Captain's Daughter".

УДК 821.161.3-14*У.Дубоўка-0.57.87

Г. А. Іванюк
Навуковы кіраўнік – **А. В. Брадзіхіна,**
канд. філал. навук, дацэнт

АДМЕТНАСЦІ ВЫВУЧЭННЯ ІНТЫМНАЙ ЛІРЫКІ У. ДУБОЎКІ СТУДЭНТАМІ-ФІЛОЛАГАМІ

Анатацыя. У артыкуле разглядаюцца адметнасці вывучэння інтымнай лірыкі У. Дубоўкі ў вышэйшай школе. Аўтар прапануе асноўныя тэзісы для лекцыі і цікавыя метадычныя падыходы, якімі можа скарыстацца выкладчык на практычных занятках. Робіцца выснова, што вывучэнне інтымнай лірыкі Уладзіміра Дубоўкі ў ВНУ мае вялікае навучальна-выхаваўчае значэнне.
Ключавыя словы: лекцыя, практычныя заняткі, інтымная лірыка, тэст, кросенс, методыка выкладання беларускай літаратуры ў вышэйшай школе.

Творчасць Уладзіміра Дубоўкі вывучаецца ў ГДУ імя Ф. Скарыны на трэцім курсе ў межах дысцыпліны "Гісторыя беларускай літаратуры 20–30-х гадоў XX стагоддзя". На лекцыйных занятках можна выкарыстаць розныя метады падачы матэрыялу: класічную лекцыю, лекцыю з элементамі дэманстрацыі, праблемна-дыялагічную лекцыю. Выкладчык павінен не толькі пазнаёміць студэнтаў з асноўнымі этапамі творчага шляху паэта, асаблівасцямі яго светапогляду і мастацкай манеры, але і стварыць умовы для актыўнага асэнсавання матэрыялу. Асаблівая ўвага павінна надавацца аналізу паэтычных твораў У. Дубоўкі ў кантэксце літаратурнага працэсу 1920–30-х гадоў, параўнанню яго творчасці з паэзіяй іншых "узвышэнцаў". Пытанні, якія могуць разглядацца на лекцыйных і практычных занятках, наступныя: "1. Асоба і лёс Ул. Дубоўкі. 2. Паэтыка вершаў Ул. Дубоўкі. 3. Лірычна-эпічны лад і драматызм зместу ў паэмах «Крычаўская спакуса» і «Браніслава». 4. Фармальныя пошукі Ул. Дубоўкі ў жанры паэмы" [1, с. 45].

Студэнты, у сваю чаргу, самастойна аналізуючы лірычныя тэксты У. Дубоўкі, павінны выявіць іх ключавыя тэмы – каханне, Радзіма, мова, адказнасць і місія творцы, духоўны пошук – і зразумець іх у сістэме мастацкіх здабыткаў аўтара. Важна таксама, каб яны ўсвядомілі значэнне паэта для развіцця беларускай літаратуры і культуры ўвогуле, змаглі ацаніць уплыў гістарычных і грамадскіх абставін на яго лёс і эстэтычную

пазіцыю. А. Мельнікава ў працэсе знаёмства студэнтаў з інтымнай лірыкай У. Дубоўкі прапануе акцэнтаваць увагу студэнтаў на апалогіі Красы паэтам, а таксама на наследаванні ім традыцый М. Багдановіча: “Канцэпцыя Хараства ў паэзіі Ул. Дубоўкі, матывы апалонаўскай лірыкі; інтымная лірыка Ул. Дубоўкі («Што складаць пра каханне вершы», «Кармазынам асмужаны», «Палыны пасівелі на ўзгорку», «Ты руку сваю забінтавала», «Калі вусны шапталі – не трэба»). Працяг багдановічаўскага эрасу” [1, с. 22].

У працэсе лекцыі выкладчык павінен паведаміць студэнтам, што Уладзімір Дубоўка (1900–1976) – адна з найважнейшых постацей беларускай паэзіі ХХ стагоддзя. Яго творчасць ахоплівае шырокі тэматычны спектр – ад патрыятычных, філасофскіх, сацыяльных матываў да вельмі асабістых пачуццяў. Інтымная лірыка – гэта тая частка творчасці, дзе найбольш адкрыта праяўляецца душа самога паэта: пачуцці тугі, меланхоліі, настрою, чакання. Аднак паэт менш схільны да афектацыі або псеўдарэлігійных метафар, калі гаворыць пра асабістае. У яго інтымных вершах важнае не толькі тое, што сказана, але як сказана.

Немалаважнае месца ў інтымнай лірыцы паэта займае і сімволіка. Пейзаж у лірычнай творчасці У. Дубоўкі часта выступае люстэркам душы. Функцыі прыродных вобразаў не проста дэкаратыўныя – яны нясуць у сабе сімвалічныя адпаведнасці эмоцый лірычнага героя. А. Брадзіхіна заўважае: “Арыгінальныя, пазнавальныя Дубоўкавы метафары таксама часта маюць расліннае паходжанне. Скажам, вобразы пялёсткаў з іх незвычайнай тэмпаральнай семантыкай, якія адмяраюць хвіліны-дні-гады жыцця; палыну, трыпутніку, чарнобылю, што суадносяцца з пакутлівым шляхам Беларусі” [2, с. 20].

Для лепшага ўспрыняцця матэрыялу выкладчык павінен ілюстраваць свае тэзісы радкамі з вершаў паэта. У вершы “Пальцы жоўтых кляновых лістоў…” вобраз восені ўяўляе сабой не проста сезон, а стан душы. Восень – гэта час зменаў, тугі, успамінаў:

І было увосень, калі стрыглі поле
і на полі слалі дываны з лістоў.
Зашчымела сэрца ў нечуваным болю:
вельмі многа крыўды,
вельмі мала слоў… [3, с. 118]

Выраз *Пальцы жоўтых кляновых лістоў // мкнуцца восень схапіць за шыю* [3, с. 118] – гэта метафара эмацыянальнага стану лірычнага героя. Далейшы яе працяг – *Не парушаць яе хараство, // не парушаць лісты залатыя...* [3, с. 118] – падкрэслівае яго жаданне захоўваць спакой, прыгажосць ва ўласнай душы.

У вершы “Залатая, асенняя раніца…” прысутнічае кантраст паміж зямным і нябесным, паміж прывіднасцю і рэальнасцю, які стварае адчуванне лёгкай, але глыбокай меланхоліі, “пейзажу душы” лірычнага героя: *Залатая, асенняя раніца! // Хараством ты на свеце адна. // Сонца ў пушчы глыбокай купаецца // і ніяк не дастане да дна…* [3, с. 62] Падобная гама пачуццяў: чаканне, развітанне, памяць пра каханне – уласціва і наступным радкамм: *Я шкадую, шкадую сябе, // і мне сорамна сэрца ганіць. // Але ж праўду кажу цяпер: // я пазнаў, што бывае каханне…* [3, с. 72]

Інтымная лірыка паэта часта звязана з канкрэтнасцю моманту.

Пурпурнасць
з ліловасцю
вечар саткаў,
размашыста
кінуў Сусвету.
Яе разняслі
ў залатых капытах
над ветлымі хатамі
ветры… (“Наля”) [3, с. 124]

Тут важныя не толькі зрокавыя карціны, але і гукавыя эфекты, створаныя праз рыфму, алітэрацыю, гучныя вобразы. Так, у вершы “Калі вусны шапталі –не трэба...” паэт супрацьпастаўляе словы і позіркі закаханых: вусны могуць адмаўляць, але менавіта вочы

выдаюць глыбіню пачуцця. Вобраз “*нязмерных высей*” падкрэслівае высокае, нябеснае паходжанне кахання, што выходзіць за межы звычайнага, штодзённага пачуцця: *Калі вусны шапталі – не трэба! – // дык у вочах свіцілася – любы, імкніся... // І у вочах было вечна палкае мора і неба: // у нязмерных глыбінях нязмерныя высі…* [3, с. 138]

Уладзімір Дубоўка бачыў мастацтва як адлюстраванне прыгажосці і гармоніі жыцця. У той час, калі ў 1920-я гады большасць паэтаў услаўляла новую рэчаіснасць, ён звяртаў увагу таксама на каштоўнасці дабра, праўды і ўнутранай гармоніі. 1920-я гады ў творчасці паэта – час пошукаў і рамантычных імпульсаў, адкрыцця сябе, свайго “я”.

У інтымнай лірыцы У. Дубоўкі часта адчуваецца чаканне, недасягальнасць, страх развітання. У вершах сустракаюцца ўспаміны пра мінулае каханне, пра час, калі адносіны былі працейшыя. Тут шмат тугі і суму – пачуццяў, якія цяжка абмінуць, калі гаворка ідзе пра сапраўдныя эмоцыі. Напрыклад, у вершы “Залатая, асенняя раніца…” адчуваецца тонкая меланхолія, сум і ўнутранае зачараванне прыродай, **“Пальцы жоўтых кляновых лістоў…”** паказваюць настальгію лірычнага героя, “Дарагая… каханая… залатая…” – верш, дзе глыбокая прыхільнасць да любай поўная тугі і стрыманага болю.

На практычных занятках акрамя вуснага адказу, абароны рэфератаў і прэзентацый, калоквіуму можна выкарыстаць тэставае заданне для самакантролю па біяграфіі і творчасці паэта. Да прыкладу, наступнага зместу:

1. Калі з’явілася першая публікацыя Дубоўкі?

а) 1919;

б) 1920;

в) 1921;

г) 1923.

2. У якіх літаратурных аб’яднаннях удзельнічаў паэт?

а) “Маладняк” і “Узвышша”;

б) “Беларуская хатка” і “Маладняк”;

в) “Узвышша” і “Полымя”;

г) “Маладняк” і “Полымя”.

3. Якія словы У. Дубоўка ўвёў у беларускую мову?

а) “воблака”, “прамень”, “квецень”;

б) “летуценне”, “адлюстроўваць”, “спадабанка”;

в) “святло”, “зорка”, “песня”;

г) “воля”, “краса”, “радасць” і пад.

Для павышэння цікавасці да лірыкі паэта можна прапанаваць студэнтам зрабіць кросенс. Кросенс – гульня-загадка на 9 клетак з ілюстрацыямі. Перад студэнтамі стаіць задача – убачыць сэнсавую сувязь паміж малюнкамі і вызначыць агульнае паняцце (герой, назва твора і г. д.) (малюнак 1).

Малюнак 1 – Кросенс

Правільны адказ: *Шыпшына – сімвал, які выкарыстоўваў У. Дубоўка ў сваім вершы. Мова – тое, пра што пісаў аўтар у сваіх вершах, увёў у мову шмат новых слоў. Вільня – горад, у якім адбыўся дэбют У. Дубоўкі. Вайна – удзельнічаў у Першай сусветнай. Узвышша – адзін са стваральнікаў "Узвышша". "Трысцё" – зборнік вершаў. Пялёсткі – назва кнігі ўспамінаў. Чырвоная Армія – служыў у Чырвонай Арміі.*

Такім чынам, з пункту гледжання методыкі выкладання беларускай літаратуры ў вышэйшай школе, вывучэнне інтымнай лірыкі Уладзіміра Дубоўкі мае вялікае навучальна-выхаваўчае значэнне. Такія творы спрыяюць фарміраванню ў вучняў эстэтычнага густу, развіваюць іх здольнасць да суперажывання і разумення складаных унутраных станаў чалавека. Выкладчык павінен праявіць крэатыўнасць, каб на практычных занятках выкарыстоўваць не толькі метады кантролю, але сродкі актуалізацыі пазнаваўчай актыўнасці студэнтаў.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Гісторыя беларускай літаратуры 20–30-х гадоў XX стагоддзя : электронны вучэбна-метадычны комплекс для студэнтаў спецыяльнасці 1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (англійская) [Электронны рэсурс] / скл. А. М. Мельнікава ; Гомельскі дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны. – Гомель, 2023. – 92 с. – Рэжым доступу : https://elib.gsu.by/bitstream/123456789/61374/1/ЭУМК_ГБЛ%2020-30.pdf. – Дата доступу : 24.10.2025.

2. Беларуская літаратура як сацыякультурны феномен : мастацкія дамінанты, жанравы генезіс / А. В. Брадзіхіна [і інш.] ; пад рэд. В. А. Лідзянковай ; Гомельскі дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2023. – 265 с.

3. Дубоўка, У. М. Збор твораў : у 2 т. / У. М. Дубоўка. – Мінск : Лімарыус, 2017. – Том 1 : Вершы. Паэмы. Пераклады. – 484 с.

Abstract. The article examines the peculiarities of studying the intimate lyrics of U. Dubouka in higher education. The author proposes the main theses for a lecture and interesting methodological approaches that a teacher can use in practical classes. It is concluded that the study of intimate lyrics by Uladzimir Dubouka at the university has a great educational value.

Keywords: lecture, practical classes, intimate lyrics, test, crossens, methodology of teaching Belarusian literature in higher education.

УДК 811.161.1`372:2-444.6

Е. А. Калинина

Научный руководитель – **Е. И. Холявко,**
канд. филол. наук, доцент

БЛАГОСЛОВЕНИЕ: СЛОВО И ПОНЯТИЕ

Аннотация. В статье анализируется историческая и современная семантика лексемы *благословение*, выявляются ее исходные связи. Выполнена семантическая реконструкция; определено первичное значение корня. Делается вывод о том, что концептуальное наполнение лексемы обусловлено ее происхождением, что современная семантика стала результатом сложного взаимодействия религиозных, культурных и языковых факторов.

Ключевые слова: благословение, русский язык, старославянский язык, православие, историческая семантика, понятие.

Незыблемая вера в силу произнесенного слова, уходящая корнями в глубины народного сознания, находит свое высшее выражение в православном понимании благословения. Это явление, сохраняющее свою актуальность на протяжении веков, представляет собой поразительное переплетение древних верований в магию слова и христианской традиции